

maart 2026

Stichts-Hollandse Historische Vereniging

Heemtijdinghen

62ste jaargang nr. 1, maart 2026

Inhoud

Van radiocentrale naar CAI en digitaal door Bert van Elk	1
Land van Woerden: <i>Het korte leven van De Wilgenbrink</i> door Jan van Es	14
Polders Het Oudeland en Indijk te Harmelen door Frans van Bork	16
Dilemma's voor burgemeester Van Koningsbruggen door Arnold van Dijk	28

Illustratie omslag:

Gezellig bij de radio! Gezinsleven in de tijd zonder televisie.

Lidmaatschap van de SHHV is voor onbepaalde tijd en wordt automatisch verlengd.
Opzeggen uiterlijk 4 weken voor begin van kalenderjaar (zie ook het colofon).

Van radiocentrale naar CAI en digitaal

Hoe Woerden bijna een eeuw luistert en kijkt

Wie midden jaren zeventig van een wat hoger gelegen punt over Woerden uitkeek, zag een woud van antennes op de daken. Meestal een, maar vaak twee per woning was geen uitzondering. Wie van radio en televisie hield en ook graag naar buitenlandse zenders keek, had vaak aan een buitenmuur van zijn woning een grote holle mast bevestigd. Daarin waren niet alleen antennes voor de Duitse en Belgische radio- en televisiezenders opgehangen, maar ook de signaalversterkers en bekabeling. Met een beetje geluk en de juiste atmosferische omstandigheden kon je zelfs de BBC ontvangen!

Door Bert van Elk

Al die dipool- en andere ontvangstsprieten konden na eind september 1975 langzaam aan verdwijnen. De Woerdense gemeenteraad had ja gezegd tegen het voorstel van burgemeester en wethouders om op het industrieterrein Honthorst een 54 meter hoge mast met een ontvangststation te plaatsen: de Centrale Antenne Inrichting (CAI). Voor een luttel bedrag per maand had de abonnee toegang tot televisie- en radiozenders uit de omringende landen. Een glasheldere ontvangst was gegarandeerd, dankzij het leidingnetwerk dat tussen juni 1976 en december 1977 door de straten van de stad werd aangelegd.

De CAI-mast, die er overigens nog altijd staat, was niet de eerste 'centrale antenne

inrichting' voor Woerden. Een halve eeuw daarvoor, in de tweede helft van de jaren twintig, kreeg Woerden een zogenoemde radiocentrale, die voor de verspreiding van radiosignalen over de stad zorgde. Niet via kabels in de grond, maar via kabels bevestigd aan de gevels van panden en over straten en pleinen.

Zelfbouwradio

De eerste radio-uitzending in Nederland vond plaats op donderdag 6 november 1919. Ingenieur Hans Henricus Schotanus à Steringa Idzerda verzorgde tot 1924 wekelijks een uitzending met een sterke zender die in heel Nederland was te ontvangen. Een commercieel succes was het niet. Op

Een gezin luistert naar de radio via de radiodistributie. (Foto Jack Hamelberg/RVD, Nationaal Archief)

donderdag 11 september 1924 was hij failliet en stopte de zender. Het nieuwe medium was toen al zo belangrijk geworden voor veel Nederlanders, dat de Nederlandsche Seintoestellen Fabriek (NSF) uit Hilversum, gesteund door Philips, de openbare uitzendingen overnam. Uit dat initiatief ontstonden in de jaren erna omroepen als de AVRO, NCRV, KRO, VARA en VPRO.

Wie radio wilde luisteren, moest in die eerste jaren zelf een toestel bouwen. Bouwplan, kastje en de onderdelen werden geleverd door particuliere bedrijfjes. In Woerden waren dat bij voorbeeld de firma's Groen en Aldenkamp, Heeres, Neuteboom, Hendrikse, Van Beek en Oussoren. Pas in 1927 bracht Philips als

eerste in Nederland een kant-en-klaar toestel op de markt. Aan zo'n zelfbouwradio hing natuurlijk wel een prijskaartje. Niet iedereen kon zich een eigen toestel veroorloven. De oplossing was in de praktijk simpel: sluit met een draad verschillende speakers aan op een radio en de burens kunnen ook luisteren.

Eerste aanvraag

Radio was ondanks de prijs populair. Het was daarom niet vreemd, dat op 15 december 1926 de Eerste Nederlandsche Radio Centrale (ENRC) uit Koog aan de Zaan aan B en W van Woerden vroeg draden over de openbare weg te mogen spannen, omdat het bedrijf in de gemeente een afdeling wilde vestigen. De reden: "De radio binnen

ieders bereik te brengen." Het radiosignaal werd via de draden naar elke woning gebracht en abonnees kregen een speaker en een kanalenkiezer in hun huis. Met de kanalenkiezer konden zij de zender van hun keuze inschakelen en het volume regelen. De ENRC had al centrales in Zaandam, Koog aan de Zaan, Zaandijk en Wormerveer met zo'n zeshonderd abonnees.¹

Het dagelijks bestuur van Woerden zei niet gelijk ja. B en W werden vanaf januari 1927 namelijk regelmatig benaderd door bedrijven die de distributie van radiosignalen in de gemeente op zich wilden nemen.² Het gemeentebestuur wilde niet direct beslissen, omdat het ministerie van Binnenlandse Zaken, lees in dit geval het staatsbedrijf der PTT, de verspreiding van radiosignalen in Nederland nog niet wettelijk had geregeld.

Eén Woerdense exploitant

Gemeentebedrijven adviseerde in een brief van 13 januari 1927 het college niet in zee te gaan met een niet-Woerdens bedrijf. Het zou de doodsteek zijn voor de Woerdense radiohandelaren en Gemeentebedrijven verwachtte bovendien dat zich snel een Woerdense firma zou melden voor de distributie. Het zou moeilijk zijn om een plaatselijke firma te weigeren. Gemeentebedrijven meende dat een Woerdense exploitant, bij eventuele storingen onmiddellijk in actie kon komen. Van een 'vreemd' bedrijf moest je dat nog maar afwachten. En aldus de wens van Gemeentebedrijven geschiedde.

De firma Groen en Aldenkamp uit de Voorstraat meldde zich al begin januari als eerste Woerdense gegadigde voor het aanleggen van een radio-distributiesysteem. Al snel gevolgd door andere plaatselijke handelaren. B en W stuurden op 31 januari 1927 een brief aan elf Woerdense handelaren. Doel: een gemeenschappelijke radiocentrale oprichten. Mocht er binnen een maand geen gemeenschappelijke aanvraag komen, dan ging de gemeente er maar vanuit dat er geen interesse was bij de plaatselijke middenstand.

ST. NICOLAAS GESCHENKEN

N.V. WOERDENSCHЕ RADIO CENTRALE

Geeft of neemt als **BLIJVEND SINT NICOLAAS-GESCHENK**
EEN ABONNEMENT OP ONZE RADIO-CENTRALE

Aansluitkosten voor twee programma's fl. 7.50
" " drie " fl. 10.—
Abonnementsprijs fl. 0.50 per week of fl. 2.— per maand

De eerste **25** personen, die zich als abonné aanmelden vóór den 6ten December, ontvangen van ons als blijvend Sint Nicolaas-Geschenk
GRATIS EEN PRIMA CENTRALE LUIDSPREKER,
speciaal voor dit doel aangekocht.

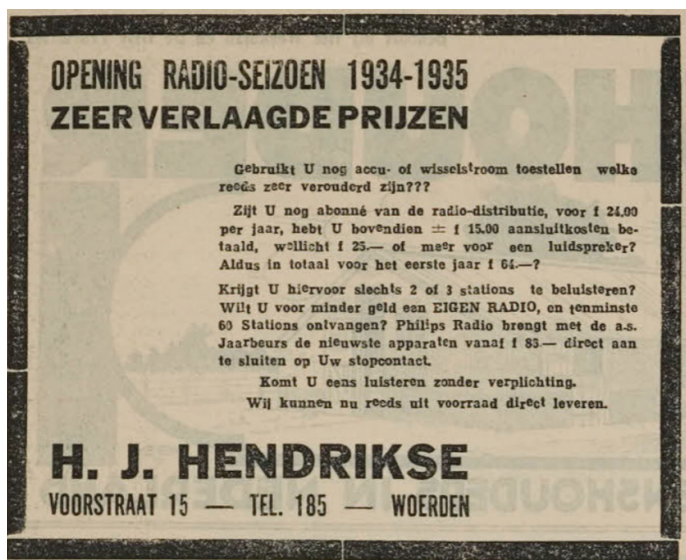
Aan onze abonnees' denken wij erom, dat wij onze aansluitkosten in overeenstemming hebben gebruikt met de grootste gunstigheid, en tevens iedereen in de gelegenheid te stellen het derde programma te beluisteren, wij de aansluitingskosten van het derde programma hebben teruggekeerd van fl. 4.— op fl. 2.50, waarmede wij vertrouwen, dat wij ook aan diverse verlangens onzer abonnees' zijn tegemoet gekomen.

N.V. Woerdensche Radio Centrale, Voorstraat 75, Telefoon 80

Zoekt U een praktisch ST. NICOLAAS-GESCHENK??
Wij hebben een ruime keuze **ELECTRISCHE APPARATEN**, als Strijkijzers, Broodroosters, Keteljes, Theelichtjes, Sluizigers, Kacheln, enz., enz., welke wij tegen bijzonder lage prijzen kunnen afgeven.
Onze sortering in Kroon-, Mulderlampen en Schermverlichting hebben wij met de nieuwste modellen aangevuld.
KOMT U EENS ZIEN!! — U SLAGT ZEKER.

GROEN & ALDENKAMP - Voorstraat 75 - Telefoon 80

De fraai vormgegeven sinterklaasadvertentie van de Woerdensche Radio Centrale uit 1933.

Vanaf het moment dat Groen en Aldenkamp het monopolie had op de radiodistributie in Woerden, probeerden de andere plaatselijke radiohandelaren met advertenties het aantal aangeslotenen te beperken en zoveel mogelijk radio's te verkopen. (Woerdensch Weekblad, 8 september 1934)

Die wens voor een aanbieder was een eis van het hoofdbestuur van de PTT. Die hadden B en W overgenomen. De plaatselijke handelaren kwamen er echter onderling niet uit en durfden het niet aan, want ze hadden na alle publiciteit over een radiocentrale slechts vijftien aanvragen ontvangen.

In april 1927 klopte radiobouwer Ridderhof en Van Dijk uit Zeist aan bij de gemeente om een radiocentrale te mogen beginnen. Deze firma liet begin augustus weten dat ze inmiddels het alleenrecht voor de exploitatie hadden verkregen in tien andere gemeenten. Dat maakte indruk. De firma presenteerde zich donderdag 25 augustus 1927 bij B en W en twee dagen later meldde Woerden dat ze de Zeister firma het alleenrecht op exploitatie wilden geven. Op maandag 17 oktober 1927 liet Woerden aan de andere kandidaten weten dat de firma Ridderhof en Van Dijk uit Zeist de concessie kreeg.

Protest

Het nieuws sloeg als een bom in bij Groen en Aldenkamp in de Voorstraat. De wereld

was te klein. Het bedrijf protesteerde niet alleen bij de gemeente(raad), maar deed zelfs zijn beklag bij de minister van Binnenlandse Zaken, waaronder de PTT op dat moment viel. Het gemeentebestuur krabbelde daarop terug. Ze hadden geen bezwaar dat de concessie naar het Woerdense bedrijf ging. Daartegen verzette de Zeister firma zich weer... Uiteindelijk liet Woerden op 16 januari 1928 aan de Directeur-Generaal der PTT weten dat de Woerdense en de Zeister firma de radiocentrale gezamenlijk zouden exploiteren: de Woerdensche Radio Centrale.

De exploitanten van radiocentrales waren aan strenge regels gebonden. Ze moesten de omroepen betalen voor de doorgifte van de radioprogramma's. Buitenlandse zenders opnemen in het zenderpakket was verboden in afwachting van de regeling waaraan de PTT werkte. Zelf microfoons inschakelen om uitzendingen maken, was evenmin toegestaan. Binnen zes maanden na de start van de aanleg van de radiodistributie in Woerden moest de PTT stelde ook eisen aan de geluidskwaliteit.

De Woerdensche Radio Centrale was een verwoed adverteerder in het Woerdensch Weekblad. En met succes!

Muziek en en gesproken woord moesten onvervormd door de aangeslotenen te horen zijn: "Toelichting: Alle tonen van een piano moeten als zoodanig even sterk kunnen worden waargenomen."³ Eind maart 1928 gingen de firmanten akkoord en startte de aanleg. Aansluitkosten op de radiocentrale bedroegen eenmalig zestien gulden en de maandelijks vergoeding was twee gulden.

De onderneming startte op 15 april 1928 met de doorgifte van radiozenders met slechts 24 abonnees.⁴ Wie een abonnement nam, kon dat jaarlijks opzeggen. Op 4 april 1929 waren er volgens de gemeente ruim tweehonderd abonnees in Woerden. Elke maand moest het aantal aansluitingen door de exploitanten

worden doorgegeven aan de PTT. Jaarlijks betaalde de exploitant aan de gemeente een bedrag voor alle overspanningen over de wegen met de kabels van de radiocentrale, steunpunten op gemeentelijke gebouwen en palen op gemeentelijk terrein. Dat kwam op 202 gulden in 1929.

Groen en Aldenkamp neemt roer over

De Woerdensche Radio Centrale werd in 1931 omgezet in een NV. Of het wel goed ging met de zaak is de vraag, want de gemeente moest begin mei 1931 schriftelijk aandringen op betaling van de recognitie over 1930. Uiteindelijk trok de firma Ridderhof en Van Dijk zich terug uit het bedrijf. De firma Groen en Aldenkamp was vanaf 23 april 1932 voor vijf jaar de exploitant van de NV Woerdensche Radiocentrale.

Volgens artikel 2 van de vergunning moesten de programma's van de Nederlandse omroepstations altijd worden doorgegeven en buitenlandse zenders alleen met toestemming van de minister. Welke criteria er voor doorgifte golden is niet bekend, maar het lijkt achteraf een verstandige voorwaarde. Na januari 1933 veranderde immers het karakter van de Duitse radiozenders. Dat was voor de overheid overigens geen reden om doorgifte van Duitse zenders te verbieden.

Het ging na de scheiding der firmanten nu kennelijk goed met de Woerdensche Radio Centrale, want op 23 maart 1933 kreeg het bedrijf toestemming van het ministerie om ook in Kamerik de radiodistributie te verzorgen. De vergunning voor Kamerik was sinds september 1932 in het bezit geweest van de Amsterdammers G.J. Brandsen en A. Valkenburg.⁵ Zij trokken zich echter terug.

De populariteit van de radio bleef groeien. Op 31 december 1938 werd bekend dat de Woerdensche Radio Centrale ook het deel van de gemeente Barwoutswaarder dat

aan Woerden grensde, ging bedienen. De inwoners van de buurgemeente van Woerden konden in de loop van 1939 genieten van de uitzendingen. Met ingang van 1 maart 1940 trok de Woerdensche Radio Centrale zich terug uit Kamerik. De exploitatie was onrendabel met slechts twintig abonnees.⁶

Montfoort

Montfoort had zijn eigen radiocentrale. In oktober 1933 telde die rond de 150 aansluitingen. Er werden ook buitenlandse zenders doorgegeven: drie in getal volgens het *Woerdensch Weekblad*. De economische malaise van die tijd ging in deze stad niet voorbij aan de bevolking. Als gevolg van de heersende werkloosheid maakten 35 abonnees geen gebruik meer van de radiocentrale. Illegaal gebruik maken van de radiodistributie was natuurlijk verboden. De politie lette daarop en controleerde ook. Oudewaterenaar A.J. werd betrapt op een illegale aansluiting en door de politierechter in Rotterdam veroordeeld tot een gevangenisstraf van een week. Hij had geluk, want de eis was een maand celstraf.⁷

Het is bekend welke buitenlandse zenders er via de Woerdensche Radio Centrale vielen te beluisteren. Dat geldt ook voor de doorgifte van buitenlandse zenders in Montfoort. De programmering stond in de jaren dertig regelmatig in het *Woerdensch Weekblad*. De zenders Brussel II, Keulen, London Regional, Droitwich en Deutschlandsender waren dagelijks enkele uren te beluisteren.

In 1934 was het jaarlijks te aan de gemeente te betalen bedrag voor het gebruik van gemeentegrond door de Woerdensche Radio Centrale opgelopen naar 284 gulden. Het ging goed met het bedrijf in 1934, blijkens een uitgebreid artikel in het *Woerdensch Weekblad*.⁸ Het aantal abonnees bleef volgens eigen zeggen stijgen (zonder aantallen te noemen) en de werking van de installatie

werd uitgebreid toegelicht. Met trots werd vermeld dat het door aangebrachte "edelgasveiligheden" het mogelijk was om ook na blikseminslag en bij atmosferische storingen te blijven luisteren naar de radio. In oktober van het jaar kreeg het bedrijf toestemming van het ministerie om een derde programma door te geven. De nadruk kwam te liggen op muziek, actualiteiten en buitenlandse stations en was zoveel mogelijk een aanvulling op de twee Hilversumse zenders. Buitenlandse zenders werden al vanaf tien of elf uur 's morgens worden doorgegeven en niet alleen 's middags of 's avonds.⁹ Het aanbod van buitenlandse zenders verschilde in Woerden en Montfoort nauwelijks van elkaar.

Radio onmisbaar

De radio(distributie) was midden jaren dertig in Nederland onmisbaar geworden en niet meer weg te denken. Nederland telde weliswaar een flink aantal 'losse' radiotoestellen, maar de radiodistributie was dermate goed van kwaliteit dat ook degenen die zich wel een eigen toestel konden veroorloven, toch kozen voor de distributie. In april 1938 telde Nederland 820 radiocentrales, verdeeld over 542 gemeenten en in totaal 376.972 aangesloten panden. Dat meldde de bond van exploitanten, die in die maand het 10-jarig bestaan vierde.¹⁰ Er van uitgaande dat de aansluitingen vooral woonhuizen betrof, is het niet raar te stellen dat het aantal luisteraars drie á vier keer zo hoog lag.

Radio was een eerste levensbehoefte geworden. De bond van exploitanten stemde op haar ledenvergadering in met het verzoek van de NCRV, de VARA en de Vereniging van Leiders van Gemeentelijke Radiodistributiedrijven om bij de ministers van Binnenlandse Zaken en Sociale Zaken bezwaar te maken tegen het feit dat in sommige gemeenten op de uitkeringen werd gekort als uitkeringsgerechtigden een

aansluiting op de radiocentrale hadden. Men vond dat de gesteunden hierin vrij moesten worden gelaten.¹¹ De radiodistributie was zo belangrijk geworden dat het bij Koninklijk Besluit van 8 september 1936 in het omroepbestel was opgenomen.

Toen in de tweede helft van de jaren dertig de luchtwachtdiensten (LWD) werden opgetuigd, speelden ook de radiocentrales in Nederland daarin een rol. De LWD-ploegen gaven de positie van de vliegtuigen telefonisch door aan het hoofdluchtwachtbureau waaronder ze vielen. Die stuurde de waarnemingen weer door naar het Centraal Luchtwachtbureau (CLB) in Den Haag. De LWD viel onder het Commando Luchtverdediging van de landmacht dat Nederland beschermde bij luchtaanvallen. Afhankelijk van de waarnemingen van de LWD bepaalde de commandant van het Commando Luchtverdediging waar en hoe het luchtafweergeschut en de vliegtuigen werden ingezet. De orders van de commandant voor het luchtdoelgeschut en de vliegtuigen werden doorgegeven via onder meer de Hilversumse radiozenders en de radiodistributie, evenals alarmeringen.¹²

Duitse bezetting

Op 10 mei 1940 braken de vijandelijkheden tussen Nederland en Duitsland uit. Nederland hoorde om 8 uur 's morgens de door minister-

president Dirk Jan de Geer geschreven en uit naam van koningin Wilhelmina voorgelezen proclamatie. Zo ook in Woerden. Jord Schaap stelt in zijn boek *Het recht om te waarschuwen: over de Radio-Oranje toespraken van Koningin Wilhelmina* dat Nederland een radioland bij uitstek was. Nederland telde voor de oorlog 124 radio's per duizend inwoners.¹³ Voor Woerden kwam dat neer op ongeveer 1140 radio's, ervan uitgaande dat het aantal inwoners van de stad rond de 9200 schommelde. Tel daar het aantal abonnees van de Woerdensche Radio Centrale bij op en de conclusie kan alleen maar zijn dat er enkele duizenden Woerdenaren de historische rede hebben gehoord.

Na de verloren gevechten van mei 1940 trad er een nieuwe situatie in. De Nederlandse radiozenders gingen vroeg in de avond uit de lucht en de Woerdensche Radio Centrale verzorgde daarom een eigen grammofoonplatenprogramma. Dat was geen al te moeilijke opgave, want Groen en Aldenkamp verkocht grammofoonplaten in haar winkel in de Voorstraat. Er werd hoofdzakelijk klassieke muziek gedraaid van bekende dirigenten en orkesten.¹⁴

Met de wijd vertakte radiodistributie kreeg de bezettingsmacht een kostbaar instrument in handen. Daarmee was het mogelijk om grote delen van de bevolking bloot te stellen aan

WAAROM een aansluiting aan de RADIO-CENTRALE bestellen??

WEL HEEL EENVOUDIG, omdat de Radio-Centrale U naast de volledige Hollandsche programma's, minstens een Buitenlandsch en elken avond haar gevarieerd eigen grammofoonplaten programma brengt!!

JUST DAAROM ALLEEN is het geringe bedrag van abonnementsgeld per w. of per mnd., volkomen verantwoord

N.V. Woerdensche Radio Centrale

VOORSTRAAT 75 TELEFOON 80

Een van de laatste advertenties van de Woerdensche Radio Centrale uit november 1940.

de Duitse propaganda. Veel mensen hadden alleen de beschikking over de radiodistributie en konden dus geen kant op. Ze moesten wel naar de propaganda luisteren. Dankzij de radiodistributie was het eenvoudig om het luisteren naar buitenlandse zenders tegen te gaan. Op 31 december 1940 maakten de kranten bekend dat de overheid de radiodistributiecentrales zou "naasten"; een net woord voor onteigenen en overnemen.¹⁵ Voor de gemeenten kwam het nieuws niet onverwacht. Het was al in een schrijven van 20 december van het hoofdbestuur van de PTT aangekondigd.¹⁶

Fanatieke NSB'er ir. Willem L.Z. van der Vegte, raadsadviseur van het nieuwe departement voor Volksvoorlichting en Kunsten, kondigde de veranderingen aan in een interview met het ANP. Er diende een staatsomroep te komen onder het toezicht van het nieuwe departement. De staat werd verantwoordelijk voor hetgeen op de zenders te horen was. "Onzakelijke of onjuiste berichtgeving" diende te worden vermeden. De radio moest helpen bij het bevorderen van de verhouding met Duitsland. Goede amusementsmuziek was welkom, maar bij de omroep was geen plaats meer "voor zoogenaamde hot jazz of "kreungezang".

Luistergeld betalen

Iedereen die wilde luisteren, moest een vergunning hebben en gaan betalen voor de radio (voor 1941 werd het negen gulden). Het verschuldigde bedrag werd geïnd via de radiodistributiebedrijven. Daar stond tegenover dat er volgens Van der Vegte een goede en goedkope volksontvanger op de markt zou komen. Meer radio's in bezit hebben mocht, maar die tegelijkertijd gebruiken niet. Dan moesten er meer vergunningen zijn.

Nu Groen en Aldenkamp geen eigenaar meer was van de radiocentrale keerde de gemeente op verzoek van de firma in oktober 1942 een borgsom van honderd gulden uit, die in 1928 was gestort voor de overspanningen van straten en wegen. Inclusief de rente kreeg Groen en Aldenkamp 153 gulden en 17 cent uitgekeerd.¹⁷ Op donderdag 13 mei 1943 kregen de Nederlanders van de bezetter te horen dat ze hun radio's moesten inleveren. Dit deden de Duitsers niet alleen om te voorkomen dat mensen naar verboden radiostations zoals de BBC of Radio Oranje zouden gaan luisteren. Het betekende voor hen ook de vervulling van hun wens van totale beheersing van radioluisterend Nederland. Ze hadden een groot deel al in hun macht door

WOERDEN EMPFANGSBEWIS
ONTVANGSTBEWIJS

Fabrikat: *Philips*
Merk: *2046*
Type: *2046*
Apparatnummer: *436820*
Type: *2046*
Ersatz- und Zubehöriteile: *---*
Reserve-onderdelen en toebehooren: *---*

Name: *Verhagen* Vorname: *Jan Cornelis*
Naam: *Verhagen* Voornaam: *Verhagen*
Wohnort und Strasse: *Postlaan 12 Woerden*
Woonplaats en Straat: *Postlaan 12 Woerden*
Beruf: *Zonder*
Beroep: *Zonder*
Abgegeben am: *8-6-43*
Afgegeven den: *8-6-43*

Unterschrift der Annahmestelle

K 1016

Woerdenaar
J.C. Verhagen
leverde op 8 juni
1943 zijn radio
in en kreeg
daarvoor een
ontvangstbewijs.

de radiodistributie en deze maatregel maakte het af. Veel Nederlanders gaven gehoor aan het bevel, maar naar schatting een kwart

van alle radio's belandde in de 'illegaliteit'. De maatregel om radio's in te leveren was aanvullend, omdat de bezetter immers al het

belangrijke middel van de radiodistributie in handen had. Per 1 augustus 1943 werd het beheer van de radiocentrale in Woerden overgenomen door de Leider van het District Utrecht der Radiocentralen aan het Oudkerkhof in Utrecht. Wie wilde, kon dus tijdens de oorlog tegen betaling via de radiodistributie naar Duitse propaganda luisteren.

Na de oorlog

Na de oorlog was het net van de radiodistributie verouderd. In de Tweede Kamer spraken de parlementariërs uitgebreid over de toekomst van het medium. De oude situatie van voor de oorlog herstellen of de installaties naasten? Op 3 december 1948 was een meerderheid van het parlement er wel uit. De Kamerleden gaven de voorkeur aan beheer van de radiodistributie door de PTT, "omdat daarmee voorkomen wordt dat in tijden van woelingen en gistingen een ongeoorloofd gebruik

WIST U DAT..

- De radiocentrale U ruim f40. per jaar kost?
- U afhankelijk bent van 2 of 3 stations?
- Dit U nooit uw eigendom kunt noemen?

Philips nieuwste Radiotoestel kost slechts f 98.-

waarmede U een groot aantal stations kunt beluisteren. Indien contante betaling een bezwaar voor U is, regelen we dit onderling op prettige wijze. Besluit daarom nog heden, en laat U zo'n toestel demonstreren.

HEERES
HAVENSTRAAT 17.
is beter

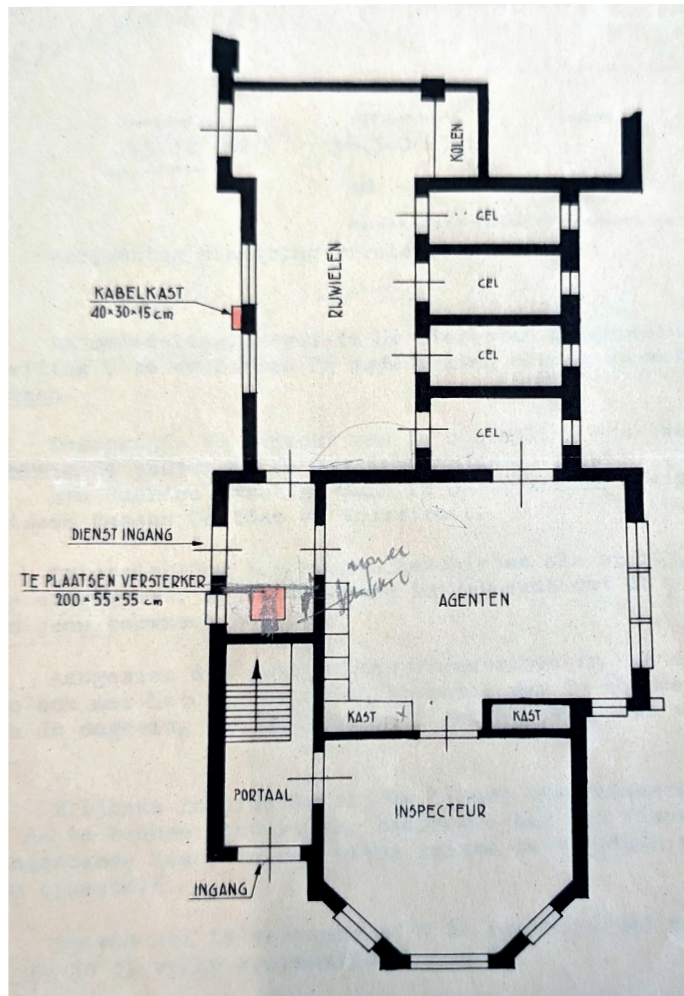
Advertentie van elektronicazaak Heeres in de Havenstraat uit 1953 in de Woerdense Courant.

Still uit een bedrijfsfilm van de PTT over de radiodistributie. Een opstelling als deze was in veel Nederlandse huishoudens te vinden.

van de radiodistributie gemaakt wordt.¹⁸ Vanaf dat moment beperkte de bemoeienis van de gemeente met radiodistributie zich tot het mogelijk maken van de aanleg en het toestemming geven voor de plaatsing van apparatuur.

Het net moest worden gemoderniseerd en volgens het telefoondistrict van de PTT

De bouwtekening voor de plaatsing van de versterkerkasten van de radiodistributie bij het politiebureau.

was het technisch raadzaam de versterkers die het geluidssignaal verspreidden, op een meer centraal punt in de gemeente te plaatsen. De meest geëigende plek vond deze overheidsinstelling het stadhuis aan de Westdam. Men dacht aan het portiek bij de achteringang, dat toegang verleende tot de ruimte van de vleeskeuringsdienst. Veel plek nam de apparatuur niet in: de kast was 55 bij 55 centimeter en twee meter hoog. Buiten de achterzijde van het pand moest nog een kastje moeten worden aangebracht waardoor er controle van de apparatuur mogelijk was zonder het stadhuis te betreden.¹⁹

Gemeentewerken vroeg vijf gulden huur per jaar voor het gebruik van de ruimte. De sleutel van de ruimte konden controleurs bij de conciërge van het stadhuis halen. In oktober 1952 ging de PTT op zoek naar een nieuwe ruimte, omdat de ruimte in het stadhuis een nieuwe bestemming kreeg. De PTT vond plek in het politiebureau aan het Plantsoen. De versterkerkast kwam in het portaal van de dienstingang te staan en het controlekastje op de buitengevel van de fietsenstalling. Nadeel van deze locatie was wel dat er aan de Rembrandtlaan een tweede versterkerrek moest komen, bijvoorbeeld bij een rijtje nog te bouwen schuurtjes bij nieuwe "middenstandswoningen". Aldus geschiedde.

Het einde

Vanaf 1958 plaatste de PTT standaard in nieuwbouwwoningen aansluitpunten voor de radiodistributie. Het PTT-stopcontact in de woning bevatte vanaf dat moment naast de telefoonaansluiting ook de aansluiting voor de draadomroep. Abonnees van de draadomroep kregen een standaardschakelkastje aan de muur met een vierstandenschakelaar om een zender te kiezen en een regelaar voor de geluidsterkte. Op het kastje werd een luidspreker aangesloten. Na 1964 breidde de PTT het systeem landelijk echter niet meer uit en in 1975 kwam er een definitief einde aan de

draadomroep in Nederland.²⁰ Het einde van de radiodistributie in Woerden kwam sneller: rond 1970.²¹

Voor dat snelle einde zijn een aantal redenen aan te voeren. Zo was het systeem technisch achterhaald. Dit kwam onder andere doordat vanaf de jaren zestig op de FM-band in stereo kon worden uitgezonden. De draadomroep was mono. In de tweede plaats waren er door de miniaturisering van de techniek volop kleine, goedkope draagbare (transistor)radio's verkrijgbaar met een betere geluidskwaliteit dan de radiodistributie. In de derde plaats was het aantal te ontvangen radiostations

In mei 1976 begon Gemeentebedrijven met werkzaamheden voor het plaatsen van de antennemast aan de Voltaweg voor een centrale antenne-inrichting (CAI). (RHC Rijnstreek en Lopikerwaard, Collectie Blom/X2111)

CAI IN WOERDEN

1. Aanleg

De aanleg van de CAI is in volle gang. Het veldwerk is al een tijdje bezig. Het is nu aan de beurt van de CAI te bouwen. Het is nu aan de beurt van de CAI te bouwen. Het is nu aan de beurt van de CAI te bouwen.

2. Hoe krijgt u een aansluiting?

Normalt ontvangt u een aansluiting op de CAI. Het is nu aan de beurt van de CAI te bouwen. Het is nu aan de beurt van de CAI te bouwen. Het is nu aan de beurt van de CAI te bouwen.

3. Demonstratie

U kunt de CAI zien in de demonstratie. Het is nu aan de beurt van de CAI te bouwen. Het is nu aan de beurt van de CAI te bouwen. Het is nu aan de beurt van de CAI te bouwen.

4. Uitvoering van de werkzaamheden

De uitvoering van de werkzaamheden is nu aan de beurt van de CAI te bouwen. Het is nu aan de beurt van de CAI te bouwen. Het is nu aan de beurt van de CAI te bouwen.

5. Wanneer signaal

De aanleg van de CAI is in volle gang. Het is nu aan de beurt van de CAI te bouwen. Het is nu aan de beurt van de CAI te bouwen. Het is nu aan de beurt van de CAI te bouwen.

6. Aansluitnoeren/inregelen toestellen

De aanleg van de CAI is in volle gang. Het is nu aan de beurt van de CAI te bouwen. Het is nu aan de beurt van de CAI te bouwen. Het is nu aan de beurt van de CAI te bouwen.

7. Programma-overzicht CAI

De aanleg van de CAI is in volle gang. Het is nu aan de beurt van de CAI te bouwen. Het is nu aan de beurt van de CAI te bouwen. Het is nu aan de beurt van de CAI te bouwen.

Toen de aanleg van de CAI in Woerden was gestart, deed de gemeente er van alles aan om de bevolking tot het nemen van een abonnement te verleiden. (Woerdense Courant, 30 september 1976)

gestegen. De zo populaire zeezenders als Veronica - en later Noordzee - staken de Hilversumse zenders naar de kroon, maar werden niet door de radiodistributie doorgegeven.

De behoefte aan kwalitatief goede Nederlandse en buitenlandse radio- en

televisiesignalen bleef. Zeven tot acht jaar na het einde van de radiodistributie was heel Woerden aangesloten op de Centrale Antenne Inrichting, de moderne variant van de radiocentrale. De mast staat er nog steeds, maar de antennes voor radio- en televisieontvangst zijn veel kleiner geworden en het uiterlijk en aantal veranderd. De

digitale techniek ontwikkelde zich in een razend tempo. In de jaren tachtig en negentig werd in Duitsland de Digital Audio Broadcasting bedacht en dat leidde tot de mogelijkheid om het signaal van verschillende radiozenders te bundelen en samen uit te zenden op één frequentie. De radio-ontvanger splitst dit signaal weer op in de verschillende stations.

Bovendien werd vanaf de jaren negentig glasvezelkabel op steeds grotere schaal gebruikt voor kabelnetwerken, mogelijk gemaakt door de Europese liberalisering van telecommunicatie. Dat maakte de weg vrij voor internet en telefonie over de kabel. Sinds het begin van deze eeuw wordt volop glasvezel gebruikt voor de aansluiting van bedrijven en woningen op kabelnetwerken. Nuenen was in 2004 de eerste 'glasvezel'-gemeente in Nederland; Woerden volgde pas in 2023.

Radio luisteren doen we in Nederland nog steeds, maar na 95 jaar is het einde van de distributie van radio- en televisiesignalen via koperen draden zo goed als voorbij.

Over de auteur:

Bert van Elk is geboren en getogen in Woerden. Hij werkte meer dan 44 jaar in de journalistiek zowel bij kranten en tijdschriften als bij het Ministerie van Defensie. Hij studeerde contemporaine geschiedenis aan de Universiteit Utrecht. Van Elk schreef diverse boeken over historische onderwerpen onder zijn eigen naam en werkte aan andere boeken mee.

Noten

1. RHC Rijnstreek en Lopikerwaard, W002, inv. nr. 423, map 407.
2. Tot in 1931 meldden zich nog kandidaten die een radiocentrale wilden exploiteren. De gemeente ging er niet op in, omdat er een firma was die de exploitatie verzorgde.

3. Voorschrift Regelen [...] geldende voor den aanleg en het gebruik van eene radio-distributie-inrichting op tijdelijken voet en in afwachting van eene definitieve regeling, met de alsdan daarin te stellen voorwaarden. d.d. 16 februari 1928.
4. Woerdensch Weekblad, 22 september 1934
5. Woerdensch Weekblad van 25 februari en 18 maart 1933, en RHC Rijnstreek en Lopikerwaard, W002, inv. nr. 423, map 407. Harmelen weigerde volgens het Woerdensch Weekblad van 5 oktober 1932 nog twee Amsterdamse ondernemers een vergunning voor de radiodistributie omdat zes inwoners al een vergunning hadden gekregen.
6. RHC Rijnstreek en Lopikerwaard, W003, map 1516. Afschrift van de beschikking van het ministerie van Binnenlandse Zaken van 23 januari 1939, nr. 5. W014, inv. nr. 282, (ambtelijke) notitie voor de vergadering van B en W van 23 juni 1938.
7. Woerdensch Weekblad, 22 juli 1936.
8. Woerdensch Weekblad, 22 september 1934.
9. Woerdensch Weekblad, 20 oktober 1934.
10. Woerdensch Weekblad, 16 april 1938.
11. Woerdensch Weekblad, 13 mei 1939.
12. Tijdens een luchtbeschermingsoefening in Mijdrecht op 23 april 1936 werd volgens het Woerdensch Weekblad het alarmeringssignaal gewoon via de radiocentrale doorgegeven aan de aangesloten. Voor een uitgebreide beschrijving van de luchtbeschermingsdiensten, zie Heemtijsdinghen van september 2025, jaargang 61, nr. 3, pag. 74-89.
13. Schaap, Jord. *Het recht om te waarschuwen: over de Radio-Oranje toespraken van Koningin Wilhelmina*, Amsterdam, 2007. Pag. 73-74.
14. Woerdensch Weekblad, 23 november 1940.
15. Woerdensch Weekblad, 31 december 1940.
16. RHC Rijnstreek en Lopikerwaard, W003, map 1516.
17. Zie noot 16.
18. Het Vrije Woord, 24 november en 3 december 1948.
19. RHC Rijnstreek en Lopikerwaard, W003, map 1516: brief van het telefoondistrict Utrecht aan B en W van Woerden van 25 november 1950.
20. <https://www.vanderheem.info/radiocentrale3.html>
21. Woerdense Courant, 9 juli 1970.